

Гранатовий браслет (скорочено)

Олександр Купрін

У середині серпня погода в Криму зіпсувалася, і мешканці приміського курорту поспішно перебралися до міста. Але на початку вересня знову потеплішало, настали тихі безхмарні дні. Княгиня Віра Миколаївна Шеїна, дружина предводителя дворянства, не могла залишити дачу, тому що в міській квартирі йшов ремонт. Тепер вона дуже раділа чудовим теплим дням, тиші, самотності, ласкавому солоному вітерцю.

Сьогодні був день її іменин. Вона лишилася одна в домі: чоловік і брат поїхали до міста у справах. До обіду чоловік обіцяв повернутися і привезти небагатьох найближчих знайомих. Це радувало Віру: доводилося економити, щоб утриматися від розорення, а прийом на дачі міг бути дуже скромним. Тепер вона ходила садом і зрізала квіти до обіднього столу.

На шосе почулися знайомі звуки автомобільного різка. Це приїхала сестра княгині, Анна Миколаївна Фріессе. Сестри ніжно любили одна одну і дуже зраділи зустрічі. Ззовні вони були несхожими: Віра, висока, з гнучкою фігурою, ніжним, але холодним і гордовитим обличчям, великими чудовими руками, пішла в матір, красуню англійку, а Анна успадкувала монгольські риси батька, хоча була теж по-своєму чарівною. Вона була одружена з дуже багатим чоловіком і народила двох дітей, хлопчика і дівчинку. Княгиня Віра, яка не мала власних дітей, обожнювала племінників.

Сестри говорили про красу моря, згадували рідні місця. Раптом Анна схаменулася, що забула вручити Вірі подарунок. Вона дістала із ручного мішечка маленького записника у вишуканій старовинній палітурці — річ дуже дорогу і рідкісну.

Погулявши ще трохи, сестри пішли в дім, щоб підготуватися до прийому гостей.

Після п'ятої почали з'їжджатися запрошені. Особливо порадував Віру приїзд Женні Рейтер, талановитої піаністки, подруги по Смольному інституту, і генерала Аносова, друга покійного батька, якого сестри ласкаво звали дідусем. Хоробрий воїн, проста й щира людина, Аносов був справедливим з підлеглими, поважав і беріг солдат, цінував чесних і порядних людей. Він був так прив'язаний до Віри й Анни, що намагався бачитися з ними якомога частіше. Своєї сім'ї в Аносова не було.

Обід проходив пожвавлено. Розповідали різні забавні історії, весело жартували один з одного. Перед тим як уставати із-за столу, княгиня Віра перерахувала гостей. Їх виявилося тринадцять, і марновірну княгиню це засмутило.

Раптом її з таємничим виглядом викликала з вітальні покоївка Даша. У маленькому кабінеті княгині Даша поклала на стіл невеликий пакунок і пояснила, що його приніс посильний. Повернути подарунок було нікому: посильний уже пішов, і Віра розгорнула пакунок. У ньому знаходився невеликий ювелірний футляр з червоного плюшу. Княгиня підняла кришечку і "побачила втиснутий у чорний оксамит овальний золотий браслет", а всередині нього — записку. Почерк здався їй знайомим, але вона відклала

записку вбік, щоб подивитися на браслет.

Він був золотим, низькопробним... і з зовнішнього боку весь цілком покритий невеликими, погано відшліфованими діамантами. Зате посередині браслета височіли, оточуючи якийсь дивний маленький зелений камінчик, п'ять чудових гранатів — кожен розміром з горошину. Під вогнем електричної лампочки в них загоралися густо-червоні живі вогні. "Наче кров",— подумала з несподіваною тривогою Віра. Потім вона розгорнула листа і, прочитавши перші рядки, зрозуміла, що автора вона знає.

Привітавши княгиню з днем її янгола, він писав, що не наважився б підносити їй що-небудь обране ним особисто, але в родині зберігалася реліквія — срібний браслет, прикрашений гранатами. Камені з нього точнісінько перенесені на золотий браслет, який ще ніхто не носив. Про зелений камінець автор листа розповів, що це рідкісний сорт граната — зелений. За старовинним переказом, він здатен наділяти жінок, які його носять, даром передбачення і відганяти від них тяжкі думки...

Лист закінчувався так: "Благаю Вас не гніватися на мене. Я червонію, коли згадую мою зухвалість сім років тому, коли Вам, панночці, я наважувався писати дурні й дикі листи і навіть очікувати відповіді на них. Тепер у мені лишилося тільки благоговіння, довічна глибока пошана і рабська відданість. Я вмю тепер лише бажати щохвилини Вам щастя і радіти, якщо Ви щасливі. Я подумки вклоняюсь до землі меблям, на яких Ви сидите, паркету, яким Ви ходите, деревам, яких Ви мимохідь торкаєтесь, прислузі, з якою Ви говорите. Я не маю навіть заздрості ані до людей, ані до речей... Ваш до смерті і після смерті покірливий слуга Г. С. Ж."

Княгиня Віра вирішила показати лист чоловікові, але зробити це після від'їзду гостей. Гості, між тим, розважалися: грали в покер, розмовляли. Князь Василь Львович, чоловік Віри, показував домашній гумористичний альбом із власними малюнками. Була там і розповідь про історію кохання бідного телеграфіста до чарівної білявки Віри, наводилися наївні, смішні записки закоханого. Закінчувалася ця історія смертю закоханого телеграфіста, який заповідав "передати Вірі два телеграфних гудзики і флакон від парфумів, наповнений його слізьми".

Довгий осінній захід догорав, і гості почали роз'їжджатися. На терасі залишилися генерал Аносов, Віра й Анна. Генерал розважав сестер розповідями про різні цікаві епізоди свого життя. Сестри слухали його із захватом. Особливо цікавили їх захоплення генерала, вони бажали дізнатися, чи кохав він коли-небудь по-справжньому. "Мабуть, не кохав",— відповів генерал. Він відправився назустріч своєму екіпажу. Сестри вирішили провести його. Перш ніж вийти, Віра попрохала чоловіка прочитати одержаного листа.

Під час прогулянки продовжувалася розмова про кохання. Генерал говорив, що люди одружуються за взаємної симпатії, маючи на увазі якісь життєві блага, і навіть згадка Віри про свій щасливий шлюб не переконала його в тому, що цей шлюб базується на справжньому коханні. "Кохання повинно бути трагедією, найвеличнішою таємницею у світі! Жодні життєві зручності, розрахунки і компроміси не мають її торкатися",— переконливо заявив старий. Він навів кілька прикладів справжнього,

великого кохання і раптом попросив Віру розповісти про закоханого телеграфіста, з якого глузував у своєму альбомі князь Василь.

І вона розповіла про безумця, який переслідував її своїм коханням. Це почалося за два роки до одруження. Він посилав їй листи, які підписував Г. С, Ж. Ці листи були курйозними і вульгарними, хоча досить цнотливими. Після того як Віра попросила (письмово!) не утрудняти її більш своїми виливаннями, телеграфіст писати припинив, посылаючи поздоровлення лише на Великдень і на Новий рік. Вони ніколи не зустрічалися. Але ось сьогодні... І княгиня розповіла генералові про одержану посилку і майже дослівно переказала листа. Генерал замислився, а потім сказав: "Можливо, це просто ненормальний хлопець, маніяк, а може... твій життєвий шлях, Віронько, перетнуло саме таке кохання, про яке мріють жінки і на яке більше не здатні чоловіки". Незабаром усі попрощалися і гості поїхали.

Княгиня Віра увійшла в дім з неприємним відчуттям. Вона почула голоси чоловіка і брата Миколи, який наполягав, що треба припинити це безглузде залицяння і повернути браслет. І князь Василь, і Віра теж вважали, що браслет потрібно відіслати назад. Чоловіки вирішили, що слід узнати адресу і самим відвезти браслет хазяїну. Віра чомусь пожаліла нещасного, але її брат Микола Миколайович був налаштований дуже рішуче й агресивно.

Василь Львович і Микола Миколайович відправилися до незнайомця. Піднялися заплъованими сходами, що пахли мишами. На їхній стук озвався слабкий голос: "Увійдіть". Кімната нагадувала каюту пароплава. Її хазяїн, високий, худий юнак з довгим пухнастим волоссям, запросив гостей сісти. Дізнавшись, хто його відвідувачі, він зовсім розгубився. Дуже блідий, з блакитними очима, з ніжним дівочим обличчям, Желтков (прізвище його гості вже знали) покірливо вислухав різкі нарікання Миколи Миколайовича. Князь Шеїн сидів мовчки, і Желтков звернувся до нього, сказавши, що вже сім років кохає Віру Миколаївну і буде кохати її завжди і це почуття може обірвати лише смерть. Він попросив у князя дозволу зателефонувати Вірі Миколаївні. Василь Львович погодився.

Желтков пішов, а Микола Миколайович почав дорікати шуринові на зайву, недозволену м'якість, але князь з ним не погодився: "Я бачу його обличчя, і я відчуваю, що ця людина не здатна обманювати... Невже він винен у коханні і неможливо керувати таким почуттям, як кохання?.. Мені дуже шкода цю людину... і я відчуваю, що є присутнім при якійсь величезній трагедії душі..."

За десять хвилин Желтков повернувся. Очі його були такими глибокими, наче сповненими непролитими слізьми. "Я готовий,— сказав він,— і завтра ви про мене нічого не почуєте. Я наче вмер для вас". Звертаючись тільки до Василя Львовича, Желтков пояснив, що розтратив казенні гроші і йому треба тікати з цього міста. Він попросив дозволу написати останнього листа Вірі Миколаївні. "Гаразд, пишіть",— відповів Шеїн. Желтков повторив, що більше про нього нічого не почують, і додав, що Віра Миколаївна зовсім не схотіла з ним розмовляти.

Увечері Василь Львович розповів Вірі про побачення з Желтковим. Княгиня була

стурбована. "Я знаю, що ця людина вб'є себе",— казала вона чоловікові.

Княгиня Віра ніколи не читала газет. Але цю вона випадково розгорнула і прочитала про самогубство чиновника контрольної палати.

Увечері прийшов листоноша. Княгиня впізнала руку Желткова. Він писав: "Я не винен, Віро Миколаївно, що Богу було завгодно послати мені як велике щастя кохання до Вас... Для мене все життя складається тільки з Вас... Я безкінечно вдячний Вам лише за те, що Ви існуєте... Я перевіряв себе — це не хвороба, не маніякальна ідея — це кохання, яким Богу було завгодно за щось мене винагородити. Нехай я був смішним у Ваших очах і в очах Вашого брата Миколи Миколайовича. Йдучи, я із захопленням кажу: "Нехай святиться ім'я твоє".

Вісім років тому я побачив Вас... і тоді ж сказав собі: я кохаю її тому, що на світі немає нічого подібного до неї, немає нічого кращого, ані звіра, ані рослини, ані людини, яка була б прекрасніша і ніжніша за Вас. У Вас немовби втілилася вся краса землі..."

Далі Желтков писав, що за десять хвилин поїде, а зараз спалює найдорожчі реліквії, пов'язані з його коханням, і просив Віру Миколаївну, якщо вона його згадає, зіграти або наказати зіграти бетховенську сонату D-dur № 2, op. 2.

Лист закінчувався так: "Від глибини душі дякую Вам за те, що Ви були моєю єдиною радістю в житті, єдиною втіхою, єдиною думкою. Нехай Бог дасть Вам щастя, і нехай ніщо тимчасове і життєве не турбує Вашу прекрасну душу. Цілую Ваші руки. Г. С. Ж."

З почервонілими очима княгиня Віра прийшла до чоловіка. Він зрозумів її і широко сказав: "Він кохав тебе, а зовсім не був божевільним. Я не спускав з нього очей і бачив кожен його рух, кожен змінюваний його обличчя... Для нього не існувало життя без тебе. Мені здавалося, що я присутній при величезному стражданні, від якого люди помирають, і навіть майже зрозумів, що переді мною мертва людина..."

Віра Миколаївна сказала, що поїде до міста, щоб попрощатися з мертвим, і князь Василь погодився з нею. Вона легко знайшла квартиру Желткова, і квартирна хазяйка провела її до кімнати покійного. Перед тим як відчинити двері, Віра посідала на стільці в передпокої, а хазяйка розповіла про останні дні і години свого любого квартиранта. На питання княгині про браслет вона відповіла, що пан Єжи (Георгій) просив її повісити цей браслет на ікону Божої матері.

Віра зібралася з силами і відчинила двері до кімнати Желткова. Він лежав на столі. "Глибока поважність була в його заплучених очах, а губи посміхалися блаженно і безтурботно". Княгиня дістала з кишені велику червону троянду, поклала її під шию покійного і поцілувала його в чоло довгим дружнім поцілунком. Коли вона виходила, хазяйка квартири пригадала, що перед смертю пан Желтков просив, якщо прийде подивитися на нього яка-небудь дама, сказати їй, що у Бетховена найкращий твір — "Son. № 2, op. 2. Largo Appassionato".

Віра Миколаївна повернулася додому пізно ввечері. Її чекала піаністка Женні Рейтер. Схвильована всім побаченим і пережитим, Віра кинулася до неї, закричала:

"Женні, люба... зіграй для мене що-небудь!" — і зараз же вийшла з кімнати.

Вона сіла у квітнику на лавку. Віра не сумнівалася в тім, що почує "Апасіонату". "Так воно і було. Вона пізнала з перших акордів цей винятковий, єдиний за глибиною твір. І душа її нібито роздвоїлася". Вона думала про те, що мимо неї пройшло виняткове, велике кохання, про яке мріє кожна жінка, і про те, чому Желтков просив її слухати саме цей твір: "Нехай святиться ім'я твоє". Музика наче говорила, що страждання, горе і смерть — ніщо перед великим коханням.

Княгиня Віра плакала. "І в цей час дивовижна музика... продовжувала: "Заспокойся, люба, заспокойся... Ти про мене пам'ятаєш?.. Адже ти моє єдине й останнє кохання. Подумай про мене, і я буду з тобою... Заспокойся. Мені спати так солодко, солодко, солодко". Женні Рейтер вийшла з кімнати і побачила подругу, всю в сльозах. Віра схвилювано промовила: "Він мене вибачив тепер. Усе добре".